

על איקונה זבת דם ואידיוקים דומים

(רשימה רביעית)

בפרק ב' של מאמרו "מתי נחרל, לגלות את פוגל", מזהה דן מירון את מי שהוא רואה כאחראי עיקרי לעיוות תיאור התקבלותו של דויד פוגל בספרות העברית, ומתוך כך גם לסילוף תולדות הספרות העברית ברורות האחרונים. אותו מאחז עיניים חסר-מצפון מתואר כאן כ"פוליטיקאי סיפרותי" אשר "לא רק הזדהה עם רימוי של פוגל נידה ואבוד, קדוש מעונה של התרבות העברית, המתאכזרת למיטב בניה, אלא גם השתמש ברימוי זה ככמשיר יעיל, ממש כבאיל-מצור, במיתקפה שנוערה לקעקע ולפרעו" (בלשוננו), מעין גורו, שלונסקי ואלתרמן בשירה ובתרבות, ובצורה זו לבטל — עשרים שנה לאחר המעשה — את נצחונם ההיסטורי".

אודה ולא אבוש, תהילה סברתי לתומי כי אלפי מכוונים הרברים. מתברר שטעיתי. שכן את תפי קיד הנבל שבמחזה-פוגל, ואולי בכל המיתקפה על שלונסקי-אלתרמן, הועיד דן מירון למבקר וה"חכם" (Savant) סיפרותי" בלשוננו), מעין גורו, שלמה גרודונסקי. "הוא שיצר" — קובע מירון בספקנות האופיינית לו — "את פוגל האיקונה זבת-דם, שאפשר להרימה על נס בעת מסע-הצ" לב הספרותי החדש. כך קיבלו אותו מידיו תל-מידיו — בראש המשורר נתן וך — שלא היו מסוגלים אז, בגלל רלות ידיעותיהם בספרות העברית ובמסורות הביקורתיות שלה, לבדוק את הרימוי בריקה מפוכחת לאור העובדות ההיסטורי-ריות".

קשה לי להיזכר ברגע זה בפסקה אחת קצרה כל-יך — שני מישפטים בסך-הכל — פרי עטו של מבקר עברי, המכילה מיספר כזה של סילופים ודוגמים בנשימה אחת. ובאמת: שלמה גרודונסקי כאבי "המיתקפה שנועדה לקעקע ולפרעו את שלטונם של שלונסקי ואלתרמן בשירה ובתר-בות" ואף "לבטל... את נצחונם ההיסטורי"? והא כל הבקיא בעובדות יצחק, הרי אפילו על שלונסקי, שאת שירתו לא החשיב במיוחד ואת "ההתגלות המארכיסטית-הסובייטית" שלו תר-עב, כתב גרודונסקי — אחד הקוראים הנפלאים ביותר שהיו לספרות העברית אי-פעם — כי הוא "בראש וראשונה מאקלם מזהיר של סיגנונות ואידיומים שריים" וכי וירטואוזיות זו של שלונ-סקי "היא שקנתה לה מקום ראוי כל-יך בשירה העברית בדורנו". וואולם, "הישגים רב-יברכה אלה מאפילים על הכרת אופיה המיוחד של שירתו. דומני שמבחינה פורמאלית — ותרומתו של שלונסקי לשירתנו היא, כאמור, בעיקר פורמא-

לית — החירוש רביה-מישקל ביותר שהוא הביא לשירתנו היא תכונה שאינה שכיחה בה — הקי-לות, קלות זו, ולא מורנריות חיצונית, היא הקי-בעת, לטוב ולרע, לכוז ולחלושה, את קלסטר-פניה של שירת שלונסקי, מראשיתה ועד היום. אין להקל בערכה של שירה קלה זו, ולוא גם משום שהיא כרוכה, לא פחות ואולי גם יותר מכל שירה אחרת, ביגיעת-אומנים קשה — ובמיוחד בלשוננו, בראשית תחיתה שבפה..."

מראשיתו היה שלונסקי הכוריאוגראף עשיר החידושים של מילון השירה העברית רבי-השגב וכבד-הקצב (כלומר, שלונסקי יי-צא כנגד "מילון" ממין זה - נ"ז). הוא הופיע בספרותנו בראשית תקופת-ריכוזה הארצ-ישראלית... תחת ידו הזריזה והנמרצת נעש-תה לשוננו השירית גמישה יותר, גראציוזית יותר ומלודית יותר... חולשותיו של שלונ-סקי מתגלות בעברו גבולות אלה. הספציפי-המורכב, המנוגד, הם מעבר להשגתו השי-

"מדוע לא כתב דן מירון השקדן והרציני ספר שראוי היה שנצפה ממנו? אני מעלה את ההשערה שגרמה לכך אמביציה נמרצת מדי, ויש שהאמביציה היא אם כל חטאת. האמביציה היתירה פוגעת בענווה — וביקורת-הסיפרות, בהיותה רק ענף-עזר בסיפרות, אינה יכולה בלי מידה מסויימת של ענווה... אני משער שעוד ליקוי, וגם הוא לא אינטלקטואלי ביסודו, עומד למירון למיפגע — והוא רצינותו היתירה. בנינו לבין עצמנו — הראויות הן, בעיות' אלו של ביקורת-הסיפרות ופרשנות-הסיפרות שידברו בהן כאילו היו בעיות של חיים ומוות? הלא בסופו של דבר המדובר הוא בעניינים לא ראשוניים-במעלה — אסכולות, זרמים, מגמות בסיפרות, ותו לא".

מי כתב דברים מפוכחים וקולעים אלה? והאם ייתכן שרשימה שנכתבה בשנת 1962 תשמש עילה לסידרה של התחשבנויות עשרים-וחמש שנה מאוחר יותר?

פיל עד עפר — ובין זה לזה אין כלום — הנה את דבריו על מיתקפתו של גרודונסקי על אלתרמן אי-אפשר שלא לפרש כסילוף ודוני מודע ומי-כוון.

עדיין חיות בוירוני שיחות של שעות שבהן ניסיתי להזיז את גרודונסקי מהעצה עצומה זו — העצה שלא היתה ממידותיו כלל, שהרי כל רגש העצה נתקל אצלו בגדר התיל העוקצנית של הספקנות — שרחה כלפי נתן אלתרמן, ולא עלתה בידי (כדרך שלא עלה בידי לשכנעו בחי-שיכותם של רטוש ואבות ישרון; נקורות המח-לוקת בינינו היו רבות הרבה ממה שנראה כמבט ראשון). הייתכן שדן מירון לא קרא את מאמרו של גרודונסקי, "נתן אלתרמן" או לא זכרו רק משום שהדברים אינם מופיעים בכינוס מסותיו ורשימותיו בנושאי סיפרות (אוטוביוגרפיה של קורא, הקיבוץ המאוחד, תשל"ה, ליקטו וה-ביאו לרפוס שמעון זנרבנק ואברהם יבין), כי אם בכינוס שיחות-הרדיו שלו, אותן פתח בשיחות משותפות עימי בגלי צה"ל (על כל פנים, עם עובר, 1975, הביאו לרפוס שמעון זנרבנק ואב-רהם יבין). (אגב, גרודונסקי מעולם לא פירסם בחייו ספר משל עצמו — עד כדי כך מיעט כי חשיבותו כתבית ובכרחה לסיפרות העברית — נא להשוות לדן מירון)

אני מצטט מאותו מאמר-שיחה על אלתרמן: "בין הסופרים העברים הגדולים שקמו לנו בין שתי מלחמות-העולם, בין בחירה של השירה העברית החדשה, היה נתן אל-תרמן איש-חידות, היה בשירתו מן הכיסוי לא פחות מאשר מן הגילוי... בראשיתו, ש-היתה ראשית מרהיבה כמעט ללא דומה לה בשירה העברית החדשה, בכוכבים בחוץ, נראה כי היסוד העיקרי בשירה הזאת הוא קסם המישחק, מישחק הצבעים, המילים, הניגונים והחידות. דומה כי קסם זה הוא שכבש אז את ליבם של מיטב הקוראים ה-צעירים, היה בהתמכרות הזאת לקסם ה-מישחק גם מעין שיחורו מן העולם שרביץ מראשיתו על הסיפרות העברית החדשה — עול החובה, עול השליחות, עולה של תכלית, או עולה של הנושא — הסוביאלי-הלאומי".

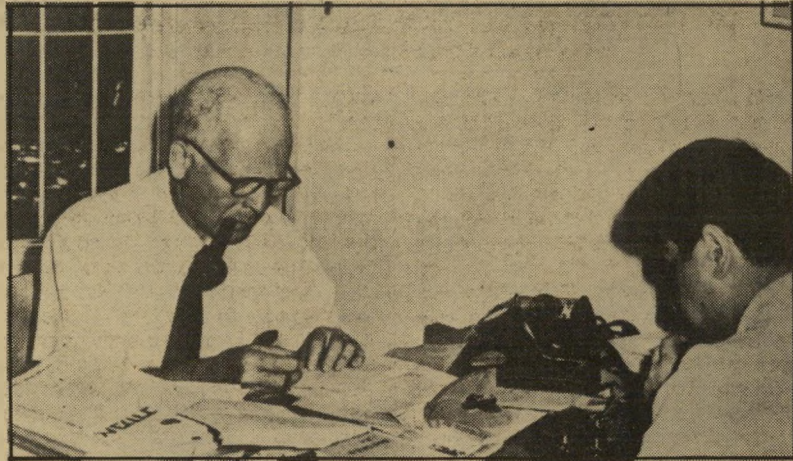
כלומר: בדיוק ההיפך ממה שכתבתי אני כמה שנים קודם לכן, שהרי גם אני ניסיתי לתהות על קנקן קיסמה זה של שירת אלתרמן, ואולם לא הייתי נכון לפטור אותו דיברתי שבה ממין אלה כל-יך...

וגרודונסקי מוסיף וכותב על השירים שעליהם מתחתי אני את עיקר ביקורתתי: "היה בשירים הראשונים והמושלמים ה-אלה משום עימות מחודש, סוביאליסטי, בין הלשון השירית העברית והעולם. ובתולדו-תיה של השירה העברית היתה בשירים ה-ראשונים האלה יציקה חדשה של מילון ש-רי עברי חדש ודיקדוק שירי חדש, שכל מה שבא בשירה העברית אחריהם לא יובן בלע-דיהם".

יפה ידע גרודונסקי שרברים אחרונים אלה שכתב לא יערכו לאוזניו של לפחות אחד מבין שומעיהם/קוראיהם, מבין הקרובים שכירדיו, מה שלא הפריע לו לאמרם. האם אמרתי כבר כי היה זה האיש הישר ביותר שאותו נזרמן לי להכיר בעולם הסיפרות?

אחרי הרברים האלה באים שבחים גדולים עוד יותר ל"עירו של נתן אלתרמן", עיר כמובן הד מושאל, אשר "דרך שרעים רבים ושונים נכנסים אנו אליה". וכאן מופיעים הרברים על "השער החירתי ביותר, ואולי הכביר ביותר (אשר) מול-ינו כנו לשמחת עניים, לשירי מכות מצררים ולקי-בוצה של שירים בודדים, אשר הארכיטיפי שבהם הוא השיר האסופי".

חיים יותר, רגישים יותר ואף צודקים יותר בנושא שירת שלונסקי והערכתה; וזה מעטו של מבקר שהוא, כאמור, בלתי-אוויר. אפילו דן מירון שכלי-אומנותו שלו, בעת שהוא בא להעריך את מבר-קרי, שונים כל-יך, יודע — אני אומר זאת מתוך כבוד לאינטליגציה שלו — ששלונסקי לא זכה

שלמה גרודונסקי עם ידיד (אברהם יבין)

מעולם, לפני כן, בהערכה אוניקטיבית וקולעת מוז. אבל אם את דיברי מירון על יחסו של גרודונסקי לשלונסקי עוד עלול מאן דהו לפרש כפי-רי עיוורון-צבעים ביחס לגזני-ביניים ומידות-כי-ניים מצד מבקר שדרכו לרומם לרקיע או להשי-

רית. אולם אמן השיר הקל נוהה דווקא למ-עמקים — ובהם שוקעת שירתו לעיתים, ב-היכנעה לחולשה זו..."

סילוף מכוון ומודע

האם נכתבו אי-פעם דיברי איפיון והבחנה נכר-

על שלמה גרודונסקי

...על תרבותיותו, רוח-ידעו ואנושיותו יודעים הכל. מעטים יודעים על סבלנותו טובת-העין לגבי שייגונותיו של הולת, כמי שעשתה שימוש בלתי-פוסק בסבלנותו זו, אף למרתי ממנו לא אחת, כל פעם להשתאות, כי יכול להיות גם קבע באפשרות של שיחה בין אנשים. לקח שאינו שכיח, נרמז לי.

תאמר, אבל שיחה היתה האקלים שלו. כמובן, אולם קודם-כל מתוך סקרנות האמתית, התעניינותו הבלתי-אמצעית באנשים, אנשים מיואנתרופיים לא תמיד הבינו.

... שיחה — כל שנגע בו השכיל להפוך לשיחה. למשל, מן הכבד אל הקל: דריהירחון אמות אשר ערך, למעשה היה שיחה, מופת של שיחה. או פעם, כשלאחר מחשבה שניה ביטלתי רשימה כלשהי שהכניתי לתוכניתו ב"גלי צה"ל", ונימקתי כי היא נשמעת לי פיטפוט, ענה בחיובו הממתר, עריף על להשמע אקס-קטדרה. עמליה כהנא-כרמון

... היינו חלוקים בהרבה נושאים. אולם על אף ומעבר לחילוקי-הדעות האידאיים, על אף ההבדלים העצומים שבחינוכנו ובקריקענו, על אף הברל גלים של כרבע-מאה שנה — נקשר קשר של הבנת-היסוד והתייחסות-יסוד משותפת כלפי הרברים החשובים באמת, כלפי אנשים והתנהגות אנושית וצניבורית נאותה, כלפי ערכים חברתיים וסיפורתיים וכלפי הערך המכריע של צלילות-הדעת וההגיון והשמירה על הטהר האינטלקטואלי של השפה. והרי ערכים אלה הם המאפשרים שיחה ותרבות. בלעדיהם אין שיחות, כי אם צעקות — אם בצוואת, אם זה כנגד זה.

... עוד מעט ואתה תולכיני ביד בטוחה ואוהבת, שורה אחר שורה, אל ההתבהרות שבשיריו של ייטס שלא הכרתיו לפניך, ולומר אני מה אוהב אתה בשיר, בשירה, במשורר, ומקשיב אני לקולך המגלה לי את התמארת הענווה המכונסת פנימה שבלשון, שבשיח, השירה מקשרת אותנו... מיידרת ואתנו ואיש לומר להכיר את רעהו כפי שלא יכירונו אחר... גם הלכנו יחד, זה ליד זה ברחובות העיר, ובאחד מתוירינו תפס אותנו באובייקטיב של צלם-רחוב ותקע בדינו את כתובתו ונשאר לנו תצלום שניים ההולכים. ולא הלכתי עם אחר ככה ולא אלך.

עזרא זוסמן